

Josep Manuel Rueda Torres

Director del Museu Etnològic del Montseny, La Gabella, Arbúcies

EL PATRIMONI CULTURAL DEL MONTSENY

42

El Montseny ha estat una muntanya senyera i emblemàtica en el món de la investigació naturalista catalana i ha esdevingut una gran escola i un laboratori per als universitaris i estudiosos, en general, d'aquest tema. Això s'explica per la seva riquesa natural, per la seva biodiversitat, que permet una successió, una variabilitat de biotops, realment única i notable.

Aquesta riquesa natural i paisagística, que ha inspirat poetes com Guerau de Liost, Verdaguier, Marià Manent, ha relegat a un segon terme la riquesa del seu patrimoni cultural, el que no deixa de ser paradoxal en una muntanya humanitzada com el Montseny. Efectivament l'home ha deixat la seva petjada des d'antic. Els testimonis arquitectònics i artístics dels nostres avantpassats montsenyencs són de gran interès: l'estela de la sitja del Llop al pla de la Calma, poblats ibèrics fortament emmurallats com el del turó de Montgrós al Brull, vil·les romanes com la de can Terrés a la Garriga, castells com els de Montsoriu i Montclús, monestirs com el de Sant Salvador de Breda, viles murades com la d'Hostalric sense comptar altres testimonis menys significatius com dòlmens, ponts, ermites, esglésies i un llarg etc. Tampoc no hem d'oblidar un llarg reguitzell de construccions civils, pre-industrials i industrials com antigues fargues, terrisseries, forns de rajols i teules i especialment de pous de glaç i de neu, per a la fabricació de gel, que era comercialitzat. Però el patrimoni cultural no és només arquitectònic. És conserven també les tradicions, les llegendes i els mites. I el Montseny, en aquest sentit, és a bastament ric. Per donar unes pinzellades, recordarem que tan sols del castell de Montsoriu hi ha més de 15 llegendes recollides, que autors com Apel·les Mestres, i més actualment Martí Boada, han escrit llibres de llegendes i mites del Montseny, que es conserven festes com les Enramades d'Arbúcies o el ball de Gitanes de Breda. També s'ha conservat un ric patrimoni arqueològic i etnològic de cultura material, recollit en museus com el de Granollers o l'Etnològic del Montseny a Arbúcies.

En conjunt es tracta d'un notable patrimoni que, en part, sobretot l'etnològic, s'ha conservat fins ara, perquè el Montseny s'ha pogut mantenir una mica al marge del procés d'artificialització que ha afectat els territoris del seu entorn.

Aquest aïllament crec que s'ha degut, d'alguna manera, al poc interès o a la poca idoneïtat del Montseny

en les primeres embranzides industrials i actualment a l'acció del Parc Natural.

Malauradament el desconeixement del patrimoni cultural montsenyenc, té un dels seus fonaments en la inexistència fins ara d'una tradició d'estudiosos de les ciències socials en aquesta contrada. Això ha estat perquè el Montseny, terra de divisions territorials administratives, no ha constituït mai, (potser a partir d'ara canviarà?), una unitat cultural. Les referències al Montseny sempre han estat sectorialitzades en monografies locals, en treballs d'àmbit comarcal provincial o d'àmbit encara més general. La primera i fins ara l'única referència cultural territorialment unitària ha estat l'obra *El Medio y la Vida en el Montseny*, de Salvador Llobet *. Sortosament en els darrers anys, el Montseny ha atret l'atenció de prestigiosos historiadors com Antoni Pladevall, que han aportat valuoses dades sobre el patrimoni montsenyenc; d'antropòlegs com Françoise Breton, que han estudiat el fenomen del mas montsenyenc com element estructurador del territori. En aquesta línia caldrà esperar els resultats de la tesi doctoral de Martí Boada, que segurament esdevindrà la segona gran síntesi montsenyenca, després de la de S. Llobet i aportarà una visió actualitzada i integral del massís. Actualment el Montseny també disposa d'importants centres de recerca humanística com el Museu Etnològic del Montseny, la Gabella i la Rectoria Vella de Sant Celoni, que posen a la disposició de l'usuari sengles Centres de Documentació, que tenen el recolçament de l'administració del Parc.

També han esdevingut eines importants per conèixer el patrimoni montsenyenc les cartes arqueològiques de les comarques d'Osona, Vallès Oriental i la Selva, endegades pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, i també els diferents inventaris de patrimoni arquitectònic duts a terme per la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat, com el "Catàleg de Monuments i Conjunts Històrico-artístics de Catalunya", editat l'any 1990. En l'aspecte d'inventaris, també pot esdevenir una eina important, el que està elaborant la Societat Catalana d'Arqueologia, per encàrrec de la Diputació de Barcelona, que serà el primer fet tenint al Montseny com a unitat territorial. També, aquesta Diputació, ha encarregat als Centres de Documentació del Museu

* Reeditat en català a Granollers l'any 1990

Etnològic del Montseny i de la Rectoria Vella l'edició de l'inventari de construccions medievals.

Fent una diagnosi de la situació actual podem dir que el patrimoni cultural montsenyenc comença a reclamar el seu lloc dins del Parc. És indubtable que hi ha elements tècnics i polítics que en dificulten el tractament. Per aquesta raó proposem un procés d'actuació.

ELABORACIÓ D'UN INVENTARI GENERAL

En primer lloc cal l'elaboració d'un inventari general que, òbviament, no s'ha de fer de cop en la seva totalitat, sinó per fases. En la seva elaboració ens trobarem amb facilitats, sobretot en aquells aspectes ja buidats per anteriors inventaris, amb la qual cosa només caldrà unificar la informació dispersa, però amb d'altres (construccions pre-industrials, arquitectura civil rural o urbana, obres d'enginyeria com ponts...) caldrà un notable esforç, car són temes de què hem de partir, gairebé de zero. Pel que fa a l'inventari etnològic (cultura material i tradicions), una de les altres tasques feixugues, ja hem dit que el massís disposa de centres adients per dur-la a terme, però que potser seria interessant una actuació conjunta amb el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana i l'Associació Catalana de Patrimoni Etnològic, que té com a un dels seus objectius l'elaboració d'un inventari etnològic.

CATEGORIA DE PROTECCIÓ I CATALOGACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL

Una vegada elaborat l'inventari caldria veure quina categoria de protecció i quina catalogació s'ha d'incloure en aquest patrimoni, adaptant-se a l'actual Llei de patrimoni català.

Pel que fa a aquest tema, l'administració del Parc hauria de suggerir al municipis i als Consells Comarcals o/i a l'església l'interès d'iniciar els expedients per a la declaració de Béns d'Interès Local (el que comportarà passar a formar part del Catàleg del Patrimoni Cultural Català). En aquells casos que consideri que poden tenir la categoria de Béns d'Interès Nacional, podria iniciar el procediment de declaració directament, previ acord amb l'Administració local i/o eclesiàstica o particular afectat.

CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL

La Llei de patrimoni català, en el seu capítol segon, de protecció del patrimoni cultural català i en el seu article 21 diu: "Tots els béns integrants del patrimoni cultural català han d'ésser conservats per llurs pro-

Castell de Montseny

pietaris titulars d'altres drets reals i posseïdors."

En l'article 25 a més remarca: "Els propietaris, els titulars d'altres drets reals i posseïdors de béns culturals d'interès nacional o béns catalogats els han de preservar i mantenir per assegurar la integritat de llur valor cultural. L'ús a què destinin aquests béns ha de garantir-ne sempre la conservació."

No hi ha dubte que el compliment estricte d'aquest aspecte de la Llei de patrimoni, comporta greus problemes, ja que la capacitat econòmica dels titulars dels monuments habitualment no serà suficient per assumir les despeses de conservació. Tampoc no es adient que el Parc ho faci, car seria jugar un paper subsidiari de l'Administració de la Generalitat. Per tant, el que sí que es podria fer des del Parc, seria coordinar els esforços de les diferents administracions representades en el seu territori, unificar criteris i canalitzar pressupostos vers aquells béns catalogats que es considerin d'interès pel conjunt del Montseny, a més de facilitar la tramitació d'expedients d'incoació de Bé d'Interès Cultural i de peticions de subvenció, a través d'un servei d'assessorament. Això en cap moment hauria de representar la creació d'una categoria nova de patrimoni, però sí que garantiria l'existència d'una línia de protecció del nostre patrimoni cultural.

Aquest plantejament implica avançar vers un concepte de patrimoni integral d'un territori, que s'escau bé dins la filosofia que ha de presidir la praxis d'un Espai Protegit. A més de disposar d'un territori amb un medi natural i un patrimoni cultural ben protegits, serà un signe inequívoc de societat responsable i amb un alt nivell de qualitat de vida.